

Poznań, 1.12.2020 r.

prof. UAM dr hab. Łukasz Donaj

Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM

Zakład Stosunków Międzynarodowych

ul. Uniwersytetu Poznańskiego 5, 61-614 Poznań

tel. +48 61 829 6625, +48 61 829 6517; fax +48 61 829 6626

e-mail: wnpid@amu.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej magistra:

Роман Граминский (Roman Graminskij)

*Система и реформирование местного
самоуправления в Украине*

promotor: prof. zw. dr hab. Alicja Stępień-Kuczyńska

promotor pomocniczy: dr hab. Michał Słowikowski

Zadaniem rozprawy doktorskiej magistra Romana Graminskiego było zbadanie procesu kształtowania się samorządu terytorialnego na Ukrainie oraz współczesnych cech charakterystycznych jego transformacji.

O ile główny cel poznawczy pracy oraz postawione w związku z nim zadania są skonstruowane - generalnie - w sposób prawidłowy, to w przypadku pracy naukowej na tym poziomie od Kandydata należałoby także wymagać wskazania i innych, istotnych elementów procesu badawczego. Brak m.in. jasno wyartykułowanej *tezy*, a więc głównego przesłania pracy (do udowodnienia którego powinna zmierzać całość wywodu treści pracy). Ponadto, ważnym ogniwem postępowania badawczego - począwszy od, minimum, rozpraw doktorskich - jest też formułowanie *hipotez* oraz *hipotez roboczych*. Ich też nie ma... Braki te skutkują konsekwencjami, o których dalej.

Praca, choć sama w sobie oparta na rzetelnych (uwaga odnośnie badania eksperckiego - patrz dalej) badaniach, to powinna się wpisywać w wybraną przez Autora warstwę teoretyczną. Tej ... przynajmniej wprost, nie mamy podanej. Jak piszą we *Wprowadzeniu do „Metodologii badań politologicznych”* badacze: „*Pierwszym krokiem w postępowaniu badawczym, a w związku z tym także w opisie projektu badawczego jest określenie jego celu naukowego. W tym miejscu badacz powinien sobie odpowiedzieć na pytanie, co zamierza badać: Jaki jest jego przedmiot badań? Jaki oryginalny problem badawczy z nim związany chciałby rozwiązać? Jakie są granice jego pola badawczego? Jakie cele w aspekcie teoretycznym i empirycznym obiera w wyniku prowadzonych badań osiągnąć? Jakie stawia w tym kontekście pytania badawcze? oraz Jakie hipotezy według niego stanowią najbardziej prawdopodobne odpowiedzi na postawione pytania? Siłą rzeczy badacz powinien nakreślić w tej sekcji także przyjętą perspektywę teoretyczną¹, a wraz z nią założenia ontologiczne i epistemologiczne projektu”². Czy był nią - być może - neoinstytucjonalizm?... Na te i inne pytania (patrz: *hipotezy...*) brak w pracy jednoznacznych odpowiedzi...*

Zdaniem Recenzenta dokonany - całościowo rzecz ujmując - wybór pola badawczego oraz sformułowanie tematu rozprawy doktorskiej, deklarowany cel i postawione zadania są uzasadnione, choć budzące zastrzeżenia. Poza ww. uwagami należałoby czytelnie uzasadnić cezury pracy (o ile rok 1990 jest uzasadniony, to rok 2018?... Ze *Wstępu* nie wynika, czy ma to związek z jakimś przełomem czy po prostu do tego roku badania doprowadził je Autor. To z kolei by oznaczało, że pewne fragmenty pracy już się zdezaktualizowały...)

¹ D. Marsh, G. Stoker, *Teorie i metody w naukach politycznych*, Kraków 2006, s. 41-194; R. Bäcker, M. Winławska, J. Rak, L. Czechowska, G. Gadomska, J. Gajda, K. Gawron-Tabor, M. Giedz, D. Kasproicz, M. Mateja, B. Płotka, A. Seklecka, W. Szewczak, J. Wojciechowska, *Metodologia badań politologicznych*, Warszawa 2026, s. 12-13.

² P. Furlong, D. Marsh, *A Skin, not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science*, https://www.researchgate.net/publication/27650658_A_Skin_Not_a_Sweater_Ontology_and_Epistemology_in_Political_Science (1.12.2020); R. Bäcker, M. Winławska, J. Rak, L. Czechowska, G. Gadomska, J. Gajda, K. Gawron-Tabor, M. Giedz, D. Kasproicz, M. Mateja, B. Płotka, A. Seklecka, W. Szewczak, J. Wojciechowska, *Metodologia badań...*, op. cit., s. 13.

Praca składa się ze wstępu oraz pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii. *Wstęp* zawiera właściwe dla tej części pracy elementy, choć jak wskazano powyżej – z zastrzeżeniami.

W pierwszym z rozdziałów omówiono proces konstytuowania się współczesnego samorządu na Ukrainie. Szkoda jednakże - choć rozumieć należy i zamysł Autora - że nie przedstawiono dostatecznie głęboko rysu historycznego (z czasów ZSRR czy wcześniejszego, czy przede wszystkim wcześniejszego nawet). Rozdział drugi to analiza rola samorządu terytorialnego w systemie politycznym Ukrainy (znów, pewnym mankamentem jest niedostateczne zagłębienie się w analizę samego pojęcia „*systemu politycznego*”, a zwłaszcza - systemu politycznego Ukrainy...). Dwa kolejne rozdziały traktują wprost o dyskusjach nad przyszłym kształtem samorządu, wdrażaniu i problemach reformy samorządowej. Ostatni rozdział to „*analiza*” (o czym jednak dalej) poglądów ekspertów.

Praca jest opatrzona syntetycznym podsumowaniem, w którym Autor konkluduje swoje analizy (patrz też dalej). Należy podkreślić, że poszczególne poruszone w pracy doktorskiej wątki ułożono - zasadniczo - w sposób logiczny i przejrzysty. Na uwagę zasługuje - w przeważającej części pracy - jasny sposób wypowiedzi oraz zgromadzona przez Pana R. Graminskiego wystarczająca baza literaturowa i faktograficzna.

Odnosząc się do treści pracy należy ją uznać za satysfakcjonującą, choć w kilku miejscach budzącą niedosyt czy wprost - kontrowersje. Uwagi - natury merytorycznej - Recenzent pragnie podnieść zwłaszcza w stosunku do kilku kwestii.

(I) O ile do rozdziałów 1-4 większych uwag mieć nie można (może poza faktem, że fragmentami są zbyt hermetyczne prawniczo, zbyt nasycone „*suchymi faktami*”, które nie zawsze mają przełożenie na wartość pracy – patrz też dalej), to bardzo rozczarowuje (dziwi?) rozdział ostatni. Część tego rozdziału to przywołanie badań ośrodków takich jak *Институт социологии НАН*. Zaś autorski wkład Pana R. Graminskiego sprowadza się do... 10, co prawda eksperckich (już zupełnie inna sprawa... czy wszyscy ankietowani rzeczywiście są ekspertami w problematyce samorządu terytorialnego?...), ale ... 10 ankiet! (choć i to jest niejasne, patrz strona 299: „*С целью содействия развитию реформы местного самоуправления*

в Украине в 2019 году был проведен экспертный опрос. Анкетирование проводилось онлайн”). Największym jednak mankamentem owego badania jest to, że dobrana próba nijak się ma do wyciąganych przez Autora wniosków. Raz jeszcze: „На вопросы согласились ответить 10 экспертов”??!! (strona 299). I na tej podstawie Autor wskazuje, że np. 10% ankietowanych uważa tak, a nie inaczej?! Badanie takowe miałyby - jeżeli już - sens, gdyby owi eksperci udzielili obszernych wywiadów, gdyby mieli do wyboru tzw. pytania otwarte etc. Patrząc jednakże na wzór załączonej ankiety, nie sposób odnieść wrażenia, że „góра urodziła mysz”...

Kolejna uwaga (II) odnosi się do kwestii doświadczeń z zagranicy. Nie jest dziwne, że Autor często przywołuje doświadczenia innych państw, w tym Polski. Warto może w tym miejscu przypomnieć, że wprowadzona na przełomie 1998 i 1999 roku reforma administracji publicznej jest realizacją postanowień Konstytucji RP³. Wśród podstawowych założeń ustrojowych państwa, do których należy poszanowanie wolności i sprawiedliwości, współdziałanie władz i dialog społeczny, Konstytucja wymienia zasadę pomocniczości umacniającą uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Zasada ta określa funkcję samorządności obywatelskiej w demokratycznym państwie prawnym. Zakłada ona bowiem odpowiedzialność każdego za zaspokajanie swych potrzeb, a gdy nie może temu podołać, pomoc najbliższej wspólnoty, w razie potrzeby również szerszej wspólnoty, a dopiero na końcu państwa. Nie może ono bowiem nigdy wyrzec się swojej opiekuńczej roli, gdyby pomoc wspólnot okazała się nieskuteczna⁴. 1 stycznia 1999 roku Polska wkroczyła na drogę wdrażania nowych zasad dotyczących stosunków między organami administracji państwowej i jednostkami samorządu terytorialnego. Nowe ustawodawstwo wprowadziło wiele istotnych zmian. Po pierwsze, skonsolidowało i zmodyfikowało środki finansowe dla wojewódzkiego szczebla administracji, zmniejszając liczbę województw. Po drugie, powołało do życia i zapewniło finansowanie przez rząd centralny nowych jednostek administracyjnych - powiatów, z których kilkadziesiąt znajduje się w dużych miastach. Ich utworzenie przywraca pośredni szczebel samorządowy między gminami a województwami,

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku (Dziennik Ustaw z 1997, nr 78, poz. 483).

⁴ T. Fuks, *Kształt reformy samorządowej*, „Państwo i Prawo”, 1999, nr 4, s. 19.

który istniał przed drugą wojną światową. Po trzecie, ustawodawstwo uporządkowało zadania i obowiązki gmin, które zostały ponownie ustanowione w trakcie przełomowych reform ustrojowych z 1990 roku⁵. Jak podkreślono, korzystanie w pracy - a i podczas tworzenia/reformowania systemu samorządu na Ukrainie z doświadczeń innych państw jest w pełni uzasadnione. Dziwi jednak swoisty *misz-masz* w podrozdziale „3.2. *Использование заграничного опыта реформирования местного самоуправления в Украине*”, którego początek raczej sugerował skupienie się na państwach Europy Środkowo-Wschodniej i bałtyckich (na marginesie, państwa bałtyckie... to nie tylko Estonia, Litwa i Łotwa...). Tymczasem, już „*po chwili*” pojawiają się i inne państwa. Fakt, może i słusznie, ale należało to rozdzielić wedle jakiegoś sensownego klucza, np. wedle modeli systemu dochodów samorządu terytorialnego [tj., np. *modelu zdecentralizowanego* (taki system obowiązuje m.in. w Szwecji, Danii i Norwegii), *scentralizowanego* (stosowanego m.in. w Holandii, Wielkiej Brytanii oraz we Francji) i *mieszanego* (jaki obowiązuje np. w Niemczech)⁶]. Na marginesie, skoro Pan R. Graminskij tak chętnie przywołuje przykład samorządu polskiego, może warto byłoby znać poprawne dane? [patrz strona 183: „*По численности населения, которое проживает на территории, гмины разделяются на сельские, председателем которых является воит, сельско-городские (глава - бурмистер), городские с более чем 200 тысяч населения (глава - президент). Сейчас в Польше есть: 1566 гмин сельских, 608 сельско-городских и 305 городских, в том числе 66 городов на правах уезда.*” – wytluszczenie: Ł.D.] Ale cóż, tak już jest, gdy się bezkrytycznie kopiuje dane sprzed dobrych kilku lat....

Tu pojawia się kolejna uwaga (III): przywoływanie doświadczeń ma sens, jeżeli się ukazuje rzeczywiste skutki wprowadzanych w samorządach poza Ukrainą zmian. Skutki widziane z pewnej perspektywy czasowej. Samo przywołanie faktu, że – np. „*Следующий город-пример – венгерский Дебрецен, где местная власть совместно с другими организациями разработала Маркетинговую программу*

⁵ R. Buckley, R. Maurer, *Decentralizacja w Polsce: tworzenie potencjału racjonalnego zarządzania i integracji z Unią Europejską*, „Samorząd Terytorialny”, 2000, nr 7-8, s. 6-7.

⁶ M. Jastrzębska, *Modele systemu dochodów samorządu terytorialnego w krajach UE na przykładzie Danii, Francji i Niemiec*, „Wspólnoty Europejskie”, 2000, nr 3, s. 50. Szerzej, patrz np. A. Sekuła, *System subwencjonowania jednostek samorządu terytorialnego w Polsce: dysfunkcje i pożądane kierunki racjonalizacji*, Gdańsk 2016.

развития города, которая внедрялась в три этапа: 1) проведения теоретических исследований, цель которых – определение возможностей города Дебрецен и изучение возможных направлений его развития; 2) разработка новых продуктов в сферах, которые могут дать наибольшие достижения территории; 3) коммуникационная деятельность²⁶⁶”, bez wskazania, czy ten cokolwiek wniósł do rozwoju samorządu terytorialnego jest bezużyteczne. Przy okazji.... artykuł, na który powołuje się Autor jest z 2010 roku, data wejścia na stronę: 2017. Strona jest już niedostępna, a tytuł publikacji brzmiał: *Городской брендинг в Чехии. Чехия?... Венгрия?....*

Kolejna uwaga (IV) - również wspomniana wcześniej - odnosi się do braku jasnej, klarownej deklaracji, co tak naprawdę R. Graminskij chciał przekazać w pracy. Wątpliwości potęguje *Zakończenie*, którego konstrukcja - w formie punktów - przypomina raport z czynności audytowych. W którym to audycie, na marginesie, nie wszystkie zamierzenia (tu: *Wstępu*, a raczej braków ze *Wstępu*...) zostały rzetelnie podsumowane.

W pracy pojawiają się też uchybienia, które w procesie korekty autorskiej i redakcyjnej powinny być wyeliminowane. Niestety, nie zostały.... Znów - nie są to co prawda uwagi umniejszające merytorycznej wartości pracy, jednakże zastanawiające w kontekście faktu, że Pan R. Graminskij pretenduje do uzyskania stopnia naukowego, dającego m.in. możliwość promowania osób z wyższym wykształceniem. Czy w kolejnych pracach dyplomowych chcielibyśmy po raz kolejny widzieć takowe „niedociągnięcia”, jak np.?:

- dość liczne błędy/niedociągnięcia o charakterze technicznym (np. pozostawione w nieodpowiednim miejscu znaki podkreślenia itd.) czy tzw. *literówki*. Co prawda część z nich być może „umknęła” uwadze Doktoranta, z racji tego, że pojawiają się one zazwyczaj w tytułach, nazwiskach, imionach etc. pisanych w języku polskim. Podkreślić jednakże należy, że to na Autorze spoczywa obowiązek zadbania o ostateczną, wnikliwą korektę;

- Recenzent co prawda dysponuje wersją elektroniczną pracy, lecz czytając ją w wersji wydrukowanej, przedłożonej przez Doktoranta, ze zdumieniem musiał pod koniec pracy

(od strony 339) szukać miejsc, na których znajdowały się kolejne strony pracy. Niby to rzecz techniczna, błąd ludzki - ale ukazujący niechlujstwo Autora;

- rozbieżności w podrozdziałach „z pracy”, a tych wskazanych w „*Spisie treści*”. Konia z rzędem temu, kto wyjaśni celowość zastosowania takich elementów jak „*Выводы к разделу I*” a następnie „*Выводы к главе I*”?... Na marginesie, odpowiednie operowanie powiększoną czcionką oraz wytłuszczeniem oraz sensowne stosowanie „*punktorów*” sprawiłoby, że pracę czytałoby się o wiele łatwiej, płynniej.

- zdarzają się - dość często - fragmenty pracy pozbawione stosownych przypisów; czasem przypisy pojawiają się po kilku akapitach lub w miejscach nieodpowiednich. Pomijając już nawet kwestię etyczności takiego działania, Doktorant powinien mieć świadomość, że poprawnie konstruowane przypisy z jednej strony przeciwdziałają zjawisku popełnienia plagiatu, z drugiej - chronią Autora, chociażby przed zarzutami o niejasne, nielogiczne sformułowania (dla przykładu, strona 327: „*Эксперты указывают на отсутствие четкого механизма организации и предоставления социальных услуг, дифференциацию уровня финансирования социальных услуг в ОТО, а также отмечают, что в структуре расходов местных бюджетов на социальную защиту и социальное обеспечение средства на предоставление социальных услуг занимают незначительную часть; зафиксированы случаи прекращения предоставления социальных услуг (обслуживание дома) у отдельных ОТО и нарушения законодательства по предоставлению социальных услуг*³⁷⁴”. Którzy eksperci?... Czy Ci, których o zdanie prosił Autor?... Czy jacyś bliżej nieokreśleni, a wskazani przez С. Л. Шульца?....).

Wspomnieć należy także, że być może zasadne byłoby stosowanie narracji bezosobowej (trzecioosobowa, tzw. autorska/odautorska), miast formy „*мы uznajemy, według нас*” itd. Acz, ze względu na fakt, że praca pisana jest w języku rosyjskim, w którym ta forma jest często dopuszczalna - choć czasami niezrozumiała dla polskich czytelników (kim jesteśmy bowiem „*мы*”?) - uwaga ta ma charakter czysto informacyjny.

Pewne zastrzeżenia można mieć również do, by napisać delikatnie, nonszalanckiego podejścia do sporządzenia „*Bibliografii*”. O ile *system harwardzki* i *oksfordzki* są najczęściej kojarzone z bibliografią skonstruowaną w sposób „ciągły”,

alfabetyczny, o tyle podczas konstrukcji przypisów w *sposób tradycyjny* (tak, jak to zastosował Autor), bibliografia powinna być - minimum - rozdzielona na źródła i opracowania. Zastosowany przez Pana R. Gramińskiego system jest niejasny, nieczytelny. Ponadto zamieszczony na końcu *Spis grafik i tabel* miałby sens, gdyby znajdowały się tam również informacje odnośnie stron, na których w pracy owe elementy się znajdują.

Stwierdzić należy jednak, iż zarysowany we *Wstępie* główny cel badawczy został zrealizowany. Zarazem wspomniane powyżej uwagi krytyczne nie dyskredytują dysertacji jako całości, która stanowi w miarę kompleksowe opracowanie problemów związanych z systemem oraz reformą samorządu terytorialnego na Ukrainie.

Reasumując: recenzowana praca magistra: Роман Граминский pt. *Система и реформирование местного самоуправления в Украине* spełnia podstawowe wymogi właściwe rozprawom doktorskim, określone w artykule 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dziennik Ustaw z 2003 roku, nr 65, pozycja 595 z późniejszymi zmianami). Wnioskuje zatem o przyjęcie rozprawy oraz dopuszczenie do publicznej obrony.

Z wyrazami szacunku,

Łukasz Donaj